

BALOGH SÁNDOR

A MAGYAR
NÉPI FURULYAJÁTÉK
ALAPJAI

AZ ÓBUDAI NÉPZENEI ISKOLA KIADVÁNYSOROZATA

TARTALOM

Előszó	7
A magyar népi furulya	8
A kötet dallamanyagának felépítése	8
A furulyatanulás első lépései.....	9
A magyar népi furulya fogástáblázata.....	10

DALLAMTÁR

1. RÉSZ

A népi furulyajáték alapjai	11
Gyermekdalok játéka	12
Gyermekdal G-A hangokon.....	12
Gyermekdalok G-E hangokon	13
Az előző gyermekdalok F-D hangokon.....	14
Gyermekdalok G-A-G-E hangokon.....	15
Gyermekdal E-D-C hangokon.....	16
Gyermekdalok A-G-F hangokon.....	17
Új hang a felső C.....	26
D-re záró dallamok D-E-F-G-A hangkészlettel	29
Oktávátfűvés.....	29
Új hang a B	36
Új hang a felső D.....	37
Új hang a felső F.....	41
Moldvai csángó énekes dallamok.....	45
Moldvai csángó táncdallamok	49
Dél-dunántúli dallamok egyszerűen és díszítve.....	51
Staccato és tenuto váltakozása.....	51
Trillával díszített énekelt dallamok	60
A paránytrilla.....	60
Új hang a H	60
A hosszú trilla.....	63
Előkéek és utókák.....	67
Alföldi dallamok díszítésekkel	69
Trillák, előkéek, utókák és kisebb futamok.....	69
Alföldi furulyás dallamok eredeti gyűjtésekből	74
Dunántúli dallamok játéka.....	77

DALLAMTÁR**2. RÉSZ**

Hagyományos furulyás dallamok.....	84
Dél-dunántúli furulyás dallamok eredeti gyűjtésekből	86
Palóc furulyás dallamok eredeti gyűjtésekből.....	92
Székely furulyás dallamok eredeti gyűjtésekből.....	96
Gyimesi táncdallamok	100
Gyimesi furulyás dallamok eredeti gyűjtésekből	102
Moldvai furulyás dallamok eredeti gyűjtésekből	111
 Furulyakészítés régen	 128
Furulyakészítés napjainkban.....	129
Extract	132
Szakirodalom / Bibliographia	135
A dallamtár forrásai	135
Daljegyzék	136
Betűrendes dallammutató	139
A hangzó melléklet dallamjegyzéke.....	141

ELŐSZÓ

Napjainkra számos művészeti iskolában tanulható a népi furulya, amelynek népszerűsége egyre nő. A tankönyv kifejezetten azok részére készült, akik most szeretnék elkezdni a népi furulya tanulását, és több éven keresztül folytatni is kívánják. Kitartó gyakorlással a gyermekdalok tanulásán keresztül vezethet az út az egyszerűbb népdalok furulyaszerű díszítőelemeinek megértéséhez és elsajátításához, majd ezt követően az olykor bonyolultabbnak látszó dallamfordulatok stílushű megszólaltatásához. Ehhez nyújtunk bőséges dallamanyagot írott és hangzó formában.

A kötet használata nincs életkorhoz kötve, azonban célszerű 2-3. osztályos korban elkezdni. Megfelelő gyakorlással két év alatt eljuthat a növendék a kötet II. részében található hagyományos furulyás dallamokig. Ez a furulyatanulás azon szintje, amikor a tanuló már önállóan eldöntheti, melyik furulyás dialektus anyagával kíván mélyrehatóbban foglalkozni. Az egyes tájegységek hagyományos furulyás dallamaiból itt csak ízelítőt adunk, azok teljesebb megismeréséhez a korábban megjelentetett – a szakirodalomban felsorolt – furulyás kiadványokat ajánljuk.

A hangzó melléklet (www.flaccuskiado.hu/furulya) használata nélkülözhetetlen, különösképpen a gyermekdalokat követő fejezetekben. A hangzó melléklet sokkal beszédesebb, a kottakép sok esetben csak a dallamváz száraz megszólaltatására elegendő. A hallás utáni daltanulás során a jellemző stílusjegyek könnyebben elsajátíthatók.

Itt szeretném megköszönni a könyv elkészítéséhez nyújtott segítséget, elsősorban Bolya Mátyásnak kitartó és sokrétű munkájáért, valamint Juhász Zoltánnak (lektorálás, közreműködés a hangzó mellékleten), Gelencsér Ágnesnek (kottagrafika), Bolya Dánielnek (közreműködés a hangzó mellékleten) és Solymosi Mártonnak (furulyafogások fotói), továbbá Dr. Sárosi Bálintnak kitűnő néprajzi fotóiért (MTA ZTI Népzenei Archívum Fotótára).

Bízom abban, hogy tankönyvem felkelti az érdeklődést a hagyományos furulyajáték iránt, és megfelelő alapot ad a különböző furulyás dialektusok zenei anyagának, technikáinak és stílusjegyeinek mélyebb megismerésére.

Balogh Sándor

A MAGYAR NÉPI FURULYA

A hatlyukú magyar furulya eredetileg pásztorok hangszere volt – a citera mellett talán az egyik legelterjedtebb népi hangszerünk. Többnyire maguk készítették, és általában olyan népdalokat játszottak rajta, amelyeket énekelni is tudtak, de előfordultak – főként Erdélyben és a moldvai csángóknál – szöveg nélküli, zömében táncdallamok is.

A hangszer leggyakrabban használt neve a *furulya* és ennek hasonló változatai: *furollya* (Észak-Magyarország); *furugla*, *furuglya* (Dunántúl). Nem volt ritka a *pikula*, *fapikula*, *flóta*, *flajta* elnevezés sem. Ez utóbbi két elnevezést főként a *harántfurulyára* – *fuvolára* – használták. A moldvai csángók *sültünek*, *szültünek* nevezik.

A magyar furulyák hossza 30-50 cm közötti, a hat dallamjátszó lyuk a hangszer sípjának szélhasító nyílásával ellentétes oldalon található. Hangsoruk legtöbbször dúr vagy mixolid, gyakran semleges tercű (az alaphangtól számított harmadik, olykor pedig a hetedik hangja is semleges).

Az ilyen hangsorú furulyát a népi gyakorlatban tiszta hangúnak tartották. Hangterjedelme két, két és fél oktáv, azonban a legfelső hangokat csak néha használták, félhangok fogására is csak ritkán volt szükség.

A dallamok záróhangjában tájegységenként eltérést találunk, de hangsorukban a „B” hang jelenléte szinte mindig megfigyelhető; ezt villa fogással vagy félyuk alkalmazásával szólaltatták meg. Ezeken a területeken a „H” hangot nem, vagy csak ritkán használták. Előfordult még – jellemzően a palóc vidéken – a „fogott” „F” hangra való dallamzárás mind a dúr-, mind a moll jellegű dallamok esetén, ezért itt szükség volt az „A” hangnál mélyebb „Asz” hang fogására is. Ezt az alsó három hangnyílás egyidejű befedésével szólaltatták meg. Ennél több félhang fogására a magyar népi furulyajátékban nem volt szükség.

Az öreg furulyások közül többen „fordítva” fogták hangszerüket, vagyis a bal kezük volt alul. Napjainkban is megfigyelhető, hogy a balkezesek szívesebben fogják így a hangszert. Az oktatásban mind a jobb, mind a balkezes fogás alkalmazható.

Tuka Zsigmond által készített faragott pásztorfurulya
(fotó: Bolya Máttyás, 2009)

A KÖTET DALLAMANYAGÁNAK FELÉPÍTÉSE

A kötet I. része kis hangterjedelmű gyermekdalokkal kezdődik, amelyek furulyán való eljátszása előtt célravezető azok eléneklése. Mindezt kis hangterjedelmű dalok, majd pentaton és modális hangsorú népdalok követik, később pedig megjelennek az egyszerűbb – a régi furulyások játékában is fellelhető – díszítő elemek is.

A dallampéldákat javarészt az eredetileg énekelt magyar népdalokból válogattuk, olykor az egyszerűbb változatot kiegészítve egy díszesebb furulyás változattal. A hangzó melléklet dallamanyagának nagy része „C” alaphangú furulyán szólal meg, ez azonban nem zárja ki másfajta hangolású hangszerek használatát.

A kötet II. részében tájegység szerinti csoportosításban találjuk a dallamokat; itt már fellelhetők csak hangszeren játszott, szöveg nélküli táncdallamok is, a néphagyomány jeles furulyajátékosainak előadása alapján lekottázott formában. Könyvünk hangzó mellékletén – bár nem az adatközlő furulyások játéka hallható – igyekeztünk előadásukhoz hűen igazodva megszólaltatni dallamaikat az egyes tájakra jellemző fúvásmóddal és játéktechnikával, az adott területek jellemző furulyatípusain. Ezeket a dallamokat Juhász Zoltán „Furulyaiskola II-III-IV.” kötetéből, „Az utolsó dudás – Pál István nőgárdi pásztor zenei öröksége” című könyvéből, Balogh Sándor „Moldvai hangszeres dallamok” című könyvéből, valamint Kádár Ferenc dévaványai furulyás felvételeiből válogattuk.

A FURULYATANULÁS ELSŐ LÉPÉSEI

Már a furulyatanulás legelején – a minél eredményesebb munka érdekében – érdemes néhány alapvető dologra odafigyelni; ilyen például a hangszer tartása, a megfelelő testtartás, a befúvás módja és a helyes levegővétel.

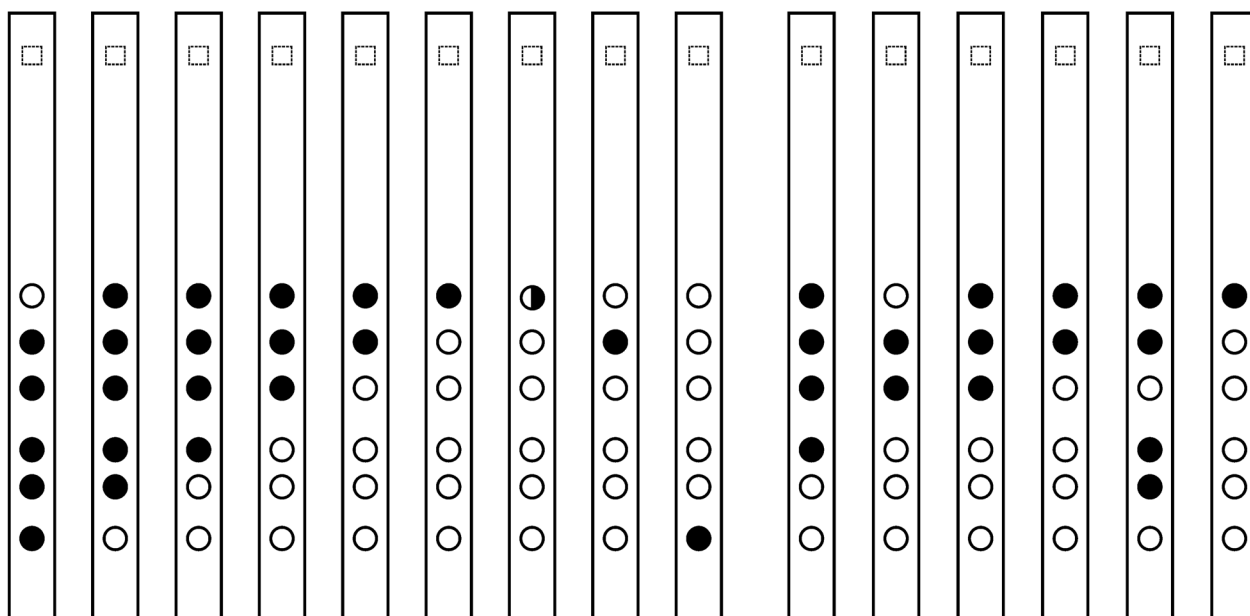
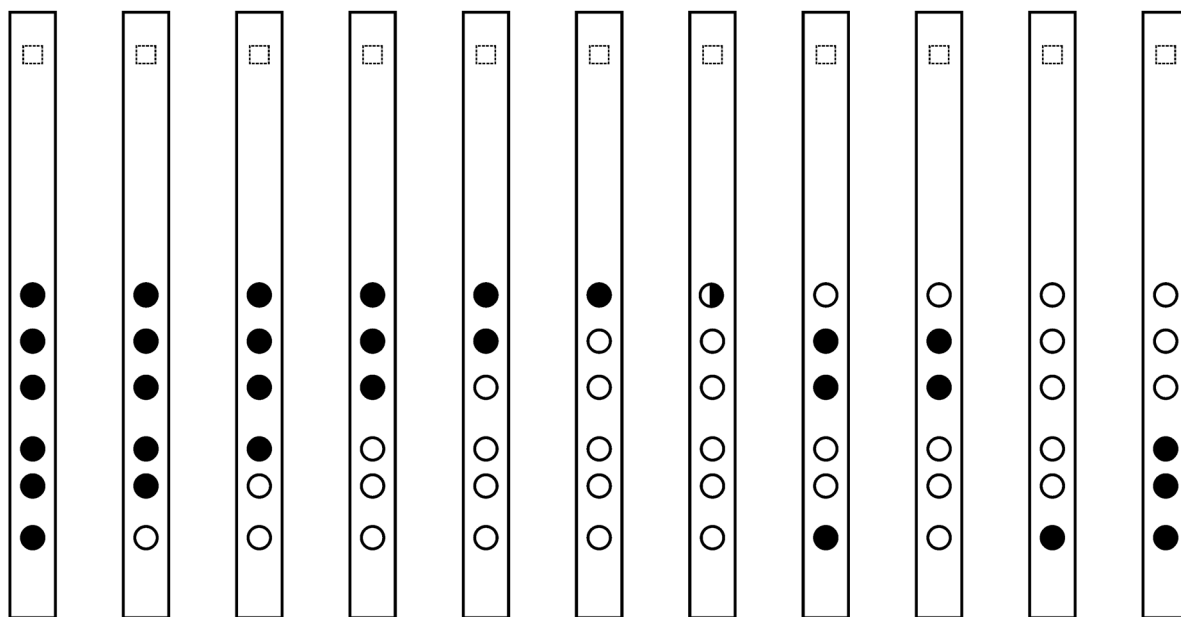
1. Vegyük kézbe a furulyát úgy, hogy a két kéz mutató-, középső- és gyűrűsujját illesszük rá a hangnyílásokra – lehetőleg ne begörbített ujjheggyel, hanem laposan tartva –, a hüvelykujjakat pedig a furulya ellentétes oldalán helyezzük el, közvetlenül a mutatóujjak alatt! A csukló és a kézfej vonala egyenes legyen; ne törjön meg se fölfelé, se lefelé.
2. Miután kézbe vettük a furulyát, és az ujjak megfelelően takarják a lyukakat, következhet a hangszer megszólaltatása. Illesszük a hangszert a szájunkhoz úgy, hogy sípjának alsó része az alsó ajkunkhoz támaszkodjon, és a furulya keskeny (téglalap alakú) sípnyílását körben teljesen zárjuk le ajkainkkal, gondosan ügyelve arra, hogy a befújt levegő csakis a furulyába áramoljon!

A furulya helyes tartása (fotó: Solymosi Márton, 2009)

3. Szóltassuk meg a furulya néhány hangját néma „tű” szótaggal indítva, először hosszabb, majd több rövid fúvással. Minden megfúváskor szükséges a „tű”-vel való hangindítás, mivel ez a nyelvmozdulat választja el egymástól az egyes hangokat. Célszerű a hangszer felső három hangnyílásának befogásával („F” hang) kezdeni a gyakorlatot, majd az alul lévő ujjak egyenkénti felemelésével („G”, „A” hang), folytatni. Ezt a gyakorlatot visszafelé is végezzük el!
4. A hangszertartás legyen kényelmes és természetes; a vállat, a könyököt és a felső kart ne emeljük fel furulyázás közben. Bár az iskolai oktatás során általában ülő helyzetben furulyáznak, lehetőleg állva is gyakoroljunk! Álló helyzetben nem kell széles terpeszállásban elhelyezkedni, elegendő, ha a lábak mindössze 10-15 cm távolságra vannak egymástól. Fontos, hogy furulyázás közben fejünket ne horgassuk le, a hangszer alsó végét ne emeljük magasra, testünk közép-vonalától kb. 15 cm távolságban tartsuk!
5. A levegővétel mindig szájon át történjen a fúvás előtti pillanatban, majd egy-egy dallamsor vagy nagyobb zenei egység végén. A levegővétel lehetőleg ne „felülre” irányuljon – ezt a mellkas és a vállak megemelkedése jelzi –, hanem „lentebbre”, a rekeszbe. Ily módon belégzéskor a hasfal előre domborodik, és az övrész körös-körül kitágul. Ilyenkor a rekeszizom lehúzódik, így a tüdő alsó része is megtelik levegővel. Ez a fúvósok és énekesek körében kialakult légzéstechnika képessé teszi a játékoszt szélesebb dallamívek és árnyaltabb dinamikai különbségek megoldására, mivel az így beszívott levegő mennyisége és oszlopszerű elhelyezkedése biztosítani tudja a levegő nyugodt és egyenletes áramlását. Ez a technika kellő odafigyeléssel és gyakorlatokkal viszonylag könnyen elsajátítható.

A MAGYAR NÉPI FURULYA FOGÁSTÁBLÁZATA

DALLAMTÁR

1. RÉSZ

A NÉPI FURULYAJÁTÉK ALAPJAI

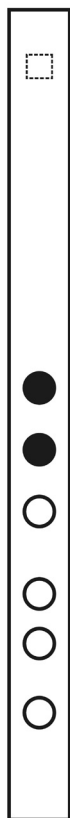
Furulyázó lányok – Óbudai Népzenei Iskola (fotó: Kobzos Kiss Tamás, 2004)

GYERMEKDALOK JÁTÉKA

GYERMEKDAL G-A HANGOKON

G'

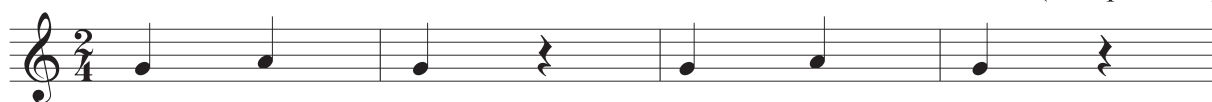

A'

1.

(Veszprém m.)

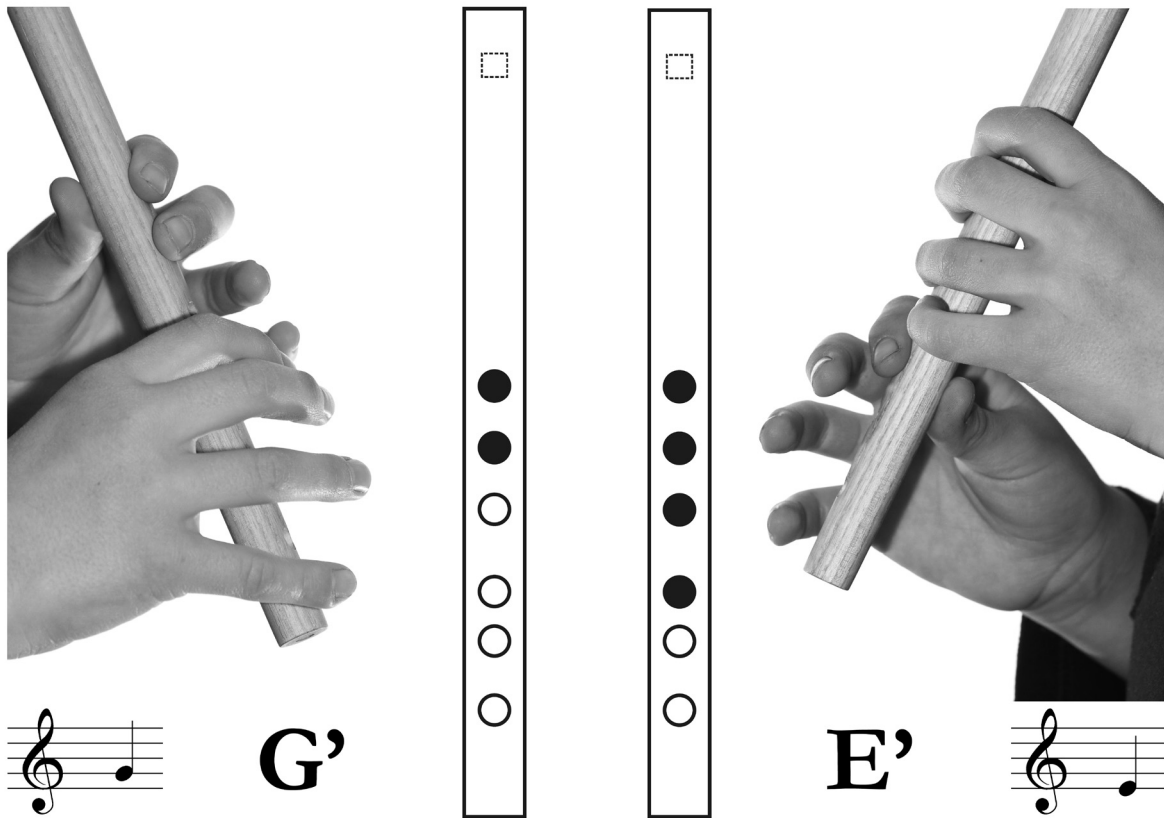

Süss fel nap, fé - nyes nap.

Kert a - latt a lu - da - im meg - fagy - nak.

GYERMEKDALOK G-E HANGOKON

G'

E'

2.

(Zala m.)

Zsip, zsup, ken - der zsup, Ha meg - á - zik ki - dob - juk, zsupp!

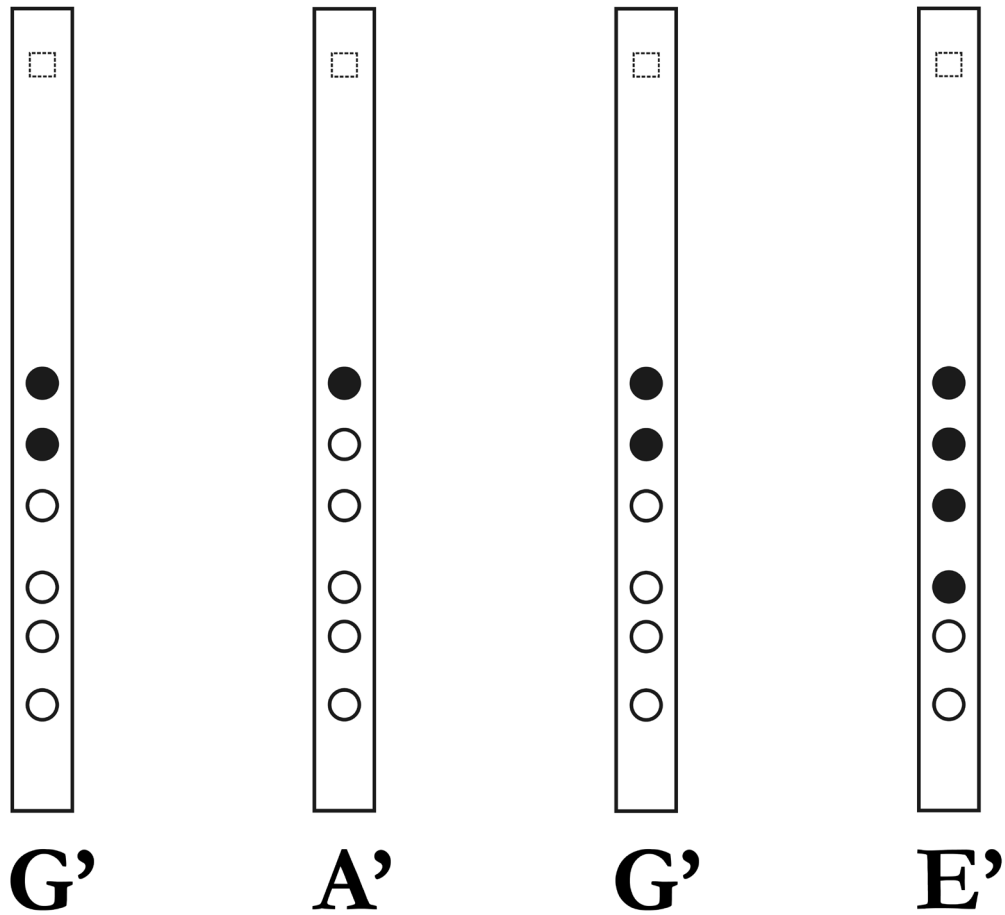
3.

(Komárom m.)

Szólj síp, szólj, for - ró víz - be tesz - lek,
on - nan is ki - vesz - lek, ke - rék a - lá tesz - lek,
on - nan is ki - vesz - lek. Szólj síp, szólj.

GYERMEKDALOK G-A-G-E HANGOKON

6.

(Pozsony m.)

Csíp, csíp csó - ka, Vak var - júcs - ka, Add i - de a sze - ke - ret,

Nem ad - ha - tom o - da, Tyú - kok ül - nek raj - ta.

7.

(Bihar m.)

Gyer - tek lá - nyok li - get - re, li - get - re, Itt a vi - lát kö - ze - pe, kö - ze - pe.

GYERMEKDAL E-D-C HANGOKON

E'

D'

C'

8.

(Zemplén m.)

Szó - jünk, fon - junk, Szép el - a - dó lány - nak,

Bécs - be la - kik a mát - ká - ja, Pa - ta - kon az á - gya.

Köpd át lépd át, ak - kor lesz a ti - éd.

Napjainkra számos művészeti iskolában tanulható a népi furulya, amelynek népszerűsége egyre nő. *A magyar népi furulyajáték alapjai* című tankönyv kifejezetten azok részére készült, akik most szeretnék elkezdeni a népi furulya tanulását, és több éven keresztül folytatni is kívánják. Ehhez nyújtunk bőséges dallamanyagot írott és hangzó formában egyaránt. A 180 számozott kotta több mint fele a hangzó mellékleten is hallható. A kezdeti daltanulást fogásjelek segítik, a kottaanyagot pedig több mint 50, eddig nem közölt archív fotó illusztrálja.

A kötet használata nincs életkorhoz kötve, azonban célszerű 2-3. osztályos korban elkezdni. Megfelelő és kitartó gyakorlással két év alatt eljuthat a növendék a kötet 2. részében található hagyományos furulyás dallamokig.

Bízom abban, hogy tankönyvem felkelti az érdeklődést a hagyományos furulyajáték iránt, és megfelelő alapot ad a különböző furulyás dialektusok zenei anyagának, technikáinak és stílusjegyeinek mélyebb megismerésére.

Balogh Sándor

ISBN 978-615-5278-66-2

9 786155 278662

Ára: 2900 Ft

www.flaccus.hu
www.flaccuskiado.hu